

Nr 167.

Ankom till riksdagens kansli den 9 juni 1942 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit jämte en i ämnet väckt motion.

(1:a avd.)

I propositionen nr 211 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 1 april 1942, föreslagit riksdagen medgiva, att svenska staten må, i huvudsaklig överensstämmelse med för närvarande gällande riktlinjer, under tiden till och med utgången av budgetåret 1943/44 till ett belopp av högst 300 miljoner kronor — däri inräknade de belopp, vartill garantier beviljats eller före utgången av nu löpande budgetår beviljas — iklädas betalningsansvar för till utlandet försålda inhemska alster av industri, jordbruk och fiske.

Vidare har uti en inom andra kammaren av herr *H. Hagberg* i Luleå m. fl. väckt motion (II: 355) hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 211 måtte besluta att svenska staten må, i huvudsaklig överensstämmelse med för närvarande gällande riktlinjer, under tiden till och med utgången av budgetåret 1943/44 till ett belopp av högst 100 miljoner kronor — däri inräknade de belopp, vartill garantier beviljats eller före utgången av nu löpande budgetår beviljas — iklädas betalningsansvar för till utlandet försålda inhemska alster av industri, jordbruk och fiske.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

Med anledning av Kungl. Maj:ts i proposition den 17 mars 1933, nr 245, framställda förslag medgav samma års riksdag, att svenska staten finge under tiden till och med utgången av budgetåret 1933/34 till belopp av högst 75 miljoner kronor iklädas betalningsansvar för exportkrediter för till utlandet försålda inhemska alster av industri, jordbruk och fiske.

Genom förordning den 26 juni 1933 (nr 429) meddelade Kungl. Maj:t i anledning av riksdagens beslut föreskrifter angående statsgaranti för exportkredit m. m., därvid bland annat stadgades, att prövning och avgörande av frågor om dylik garanti skulle ankomma på en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd, exportkreditnämnden. Instruktion för denna nämnd utfärdades samma dag (nr 430).

Efter förslag av Kungl. Maj:t (propositioner: 1934 nr 256; 1935 nr 169; 1936 nr 263; 1937 nr 83 och 1938 nr 83) lämnade sedermera 1934—1938 års riksdagar fortsatta bemyndiganden för beviljande av statlig exportkreditgaranti under budgetåren 1934/35—1938/39 på i huvudsak oförändrade villkor, dock att sammanlagda garantibeloppet ej fick överstiga 35 miljoner kronor.

I samband med vissa andra åtgärder till den svenska exportens främjande föreslog Kungl. Maj:t i proposition den 17 februari 1939, nr 117, viss utvidgning av den statliga exportkreditgarantiverksamheten. Med bifall till detta förslag medgav 1939 års lagtima riksdag (skr. nr 214), att svenska staten finge, i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för handelsdepartementet i statsrådsprotokollet över handelsärenden för sistnämnda dag angivna riktlinjer, under tiden till och med utgången av budgetåret 1941/42 iklädas exportkreditgaranti till belopp av högst 60 miljoner kronor, däri inberäknade de belopp, vartill garantier beviljats eller kunde komma att före utgången av budgetåret 1938/39 beviljas.

Genom kungörelse den 26 maj 1939 (nr 214) utfärdade Kungl. Maj:t i anslutning till riksdagens beslut nya bestämmelser angående statsgaranti för exportkredit.

Genom beslut vid 1941 års riksdag (prop. nr 298; r. skr. nr 426; kung. nr 528) höjdes nyssnämnda belopp till 100 miljoner kronor.

I skrivelse den 30 mars 1942 har *exportkreditnämnden* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte inhämta riksdagens bemyndigande till en förhöjning av det för gällande exportkreditgarantier fastställda högsta beloppet med 200 miljoner kronor eller alltså till 300 miljoner kronor. I skrivelsen anför nämnden bland annat:

Det sammanlagda beloppet av statens ansvarsskyldighet för utfärdade garantier uppgick den 31 december 1941 till avrundat 42 miljoner kronor, varjämte garantier beviljats men ännu icke utfärdats till belopp av 17 miljoner kronor. Härtill komma nämndens utgifter för skaderegleringar, för vilka återbäring icke ägt rum, med 7 miljoner kronor. Av den författningsenligt möjliga garantigivningen å 100 miljoner kronor hade sålunda utnyttjats 66 miljoner kronor. Under januari månad 1942 hade ytterligare 6 miljoner kronor utnyttjats, varigenom marginalen mellan den tillåtna och den utnyttjade garantigivningen nedgått till 28 miljoner kronor.

Garantigivningen för leveranser till Tyskland synes emellertid i detta sammanhang böra tillmätas dominerande betydelse. Beräkningarna rörande storleken av den export till Tyskland, som kommer att förbindas med kreditgivning, äro mycket ovissa. Det är följaktligen icke möjligt att verkställa någon ens något så när exakt beräkning rörande omfattningen av garantigivningen.

Med hänsyn till de många ytterst ovissa moment, vilka föreligga, anser nämnden en höjning av gränsen för garantigivningen från nuvarande 100 miljoner kronor till 300 miljoner kronor medföra en önskvärd marginal för oförutsedda behov.

I detta sammanhang har exportkreditnämnden ifrågasatt en något ändrad formulering av maximeringsbestämmelserna. Enligt nuvarande bestämmelser

inberäknas i maximibeloppet vad staten, utan att återbetalning ägt rum, kan ha fått utgiva på grund av beviljad garanti ävensom på grund av förskott, som lämnats före den 1 juli 1941. Nämnden framhåller nu, att sådana förskott aldrig lämnats, varför bestämmelsen beträffande förskott kunde utgå. Det synes vidare nämnden vara ett opraktiskt förfaringssätt att vid maximering under en obestämd framtid alltid taga hänsyn till varje utbetalad skadeersättning i den mån densamma icke täckts genom återbäring. Avsikten med bestämmelsen hade varit att begränsa statens ansvar på grund av garantigivningen till ett visst högsta belopp. Nämnden föreslår nu, att hädanefter i maximibeloppet skall inberäknas vad nämnden fått utgiva på grund av beviljade garantier i den mån utbetalningarna icke täckas av återbetalningar eller av inkomst av premier, sedan kostnaderna för nämndens verksamhet guldits.

Exportkreditnämnden, som i övrigt icke funnit anledning föreslå ändringar i de för exportkreditgarantien gällande bestämmelserna, uttalar till slut, att det syntes nämnden icke föreligga några skäl att frångå det år 1939 införda systemet med treårsperiod.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande.

Under normala förhållanden har den statliga garantien av exportkrediter haft sin huvudsakliga betydelse såsom stöd av svensk export till nya marknader respektive till marknader, där särskilda förhållanden gjort det svårt för den enskilde exportören att själv överblicka kreditriskens verkliga omfattning. Under perioden före kriget kom sålunda exportkreditnämndens garantigivning att i huvudsak avse vissa baltiska och sydamerikanska länder ävensom Sovjetunionen. Garantigivningen kom under sådana förhållanden icke att uppgå till särskilt betydande belopp; det maximala garantibeloppet kunde under en följd av år fastställas till 35 miljoner kronor mot det belopp av 75 miljoner kronor, som ursprungligen faststälts av 1933 års riksdag.

Kriget har ställt svensk utrikeshandel och svensk handelspolitik inför nya uppgifter, och i sammanhang därmed har även exportkreditsystemet erhållit en i viss mån ny betydelse. Alltsedan den tyska ockupationen av Danmark och Norge har vår utrikeshandel i huvudsak måst begränsas till den europeiska kontinenten. Fredstidens möjligheter till utjämning av de tvåsidiga betalningsbalanserna hava därmed i avsevärd utsträckning bortfallit. Samtidigt har under krigets förlopp produktionen på kontinenten av varor för export tenderat att förminskas, medan behovet av varuimport ökat, vilket lett till en spänning i betalningsbalanserna mellan respektive europeiska länder.

När efter vinterkriget 1939—40 det svensk-finska handelsutbytet blev föremål för officiella överläggningar, framstod mycket snart betalningsfrågan såsom det dominerande problemet. Finland hade under normala tider kunnat betala det betydande importöverskottet gentemot Sverige genom likvider härrörande från exportöverskotten i Finlands handel med marknaderna västerut, särskilt Storbritannien. Men under våren 1940 bortföll dessa möjligheter för Finlands export. Under sådana förhållanden lämnades från svensk sida till uppfyllande av löften om hjälp vid återuppbyggnadsarbetet efter vinterkriget vissa direkta statskrediter, varjämte gjordes åtagande att meddela statsgaranti för viss del av de krediter, som förutsattes skola lämnas av exportörer av svenska varor till Finland. Denna anordning, enligt vilken de för upprätthållande av betalningsbalansen erforderliga exportkrediterna

fördelas mellan staten och den enskilde exportören på i vederbörande handelsavtal fastställt sätt, har alltsedan 1940 kommit att ingå såsom en integrerande del av de tid efter annan träffade regleringarna av det svensk-finska handelsutbytet. Det är att förutse, att ifrågavarande exportkreditsystem kan komma att tagas i anspråk även för den reglering av den svensk-finska handeln, varom förhandlingar sedan någon tid pågått.

Handelsutbytet med Tyskland äger sedan 1934 rum på grundval av clearing. Denna betalningstekniska anordning fungerade under de första sju åren av sin tillämpning på ett ändamålsenligt sätt. Tyska vederbörande sörjde genom sin export- respektive importreglering för att betalningarna för import från Tyskland överstego betalningarna för import från Sverige; några dröjsmål med utbetalningarna till svenska exportörer behövde sålunda icke ifrågakomma. Tidvis kom det svenska skuldsaldot i clearingens att uppgå till betydande belopp; under våren 1940 steg detsamma sålunda till omkring 170 miljoner kronor, ett belopp, som sedermera utjämnades bland annat genom betydande tyska inköp av trävaror, cellulosa och papper under sommaren och hösten 1940. Ännu vid ingången av 1941 utvisade clearingens ett icke obetydligt svenskt skuldsaldo, men detta förbyttes under årets lopp i ett avsevärt tyskt skuldsaldo gentemot Sverige. Orsakerna till denna förändring voro mångahanda: å ena sidan kommo särskilt i samband med förberedelserna till det tysk-ryska kriget de tyska leveranserna av bland annat kol, koks och handelsjärn att sacka efter, å den andra sidan undergingo de tyska inköpen av svenska varor en väsentlig ökning, samtidigt som en allt större del av varuutbytet ägde rum medelst svenska fartyg, vilket medförde väsentligt större överföringar av fraktbelopp genom clearingens. Sedan det konstaterats, att förskjutningen av betalningsbalansen blivit alltmera markerad, sammankallades i september de svenska och tyska regeringskommissionerna för överläggning om läget. Vid den ingående undersökning av clearingsituationen, som därvid ägde rum, visade det sig, att de faktiskt verkställda tyska inköpen icke oväsentligt överstego de clearingförvaltande tyska myndigheternas beräkningar. De båda regeringskommissionerna voro fullt eniga om att man borde eftersträva ett återställande av clearingbalansen genom ökning av de tyska leveranserna till Sverige; en forcering av kol- och koksskeppningarna ägde också rum under hösten 1941. För att komma ut ur det momentana nödläge, vari clearingens befann sig i september 1941, befanns det emellertid nödvändigt att omedelbart tillföra densamma vissa svenska inbetalningar, och man valde därvid den vägen, att statens reservförrådsnämnd åtog sig att i mån av behov erlägga högst 100 miljoner kronor i förskott å leveranser av kol, koks, handelsjärn m. m. under första halvåret 1942. Vid årsskiftet 1941/42 hade i förskott faktiskt utbetalats 90 miljoner kronor. Härav har sedermera planmässigt under mars återbetalats ett belopp av 22,5 miljoner kronor; återstoden avses skola likvideras i lika rater under månaderna april, maj och juni.

Under fortsatta överläggningar hösten 1941 sökte de svenska och tyska regeringskommissionerna komma fram till ett bedömande av clearingutsikterna under innevarande år. Från tysk sida utlovades därvid upprätthållande av tysk export till Sverige under 1942 av kol, koks, handelsjärn, kemikalier, cellull m. m. i ungefärligen samma omfattning som enligt närmast föregående handelsavtal. Det framhölls emellertid, att man måste räkna med att den tyska exporten av andra varor, särskilt av vissa färdigvaror, komme att gå tillbaka, vilket givetvis måste få återverkningar på clearingens gestaltning. Såväl med hänsyn härtill som till den brist, som redan uppstått under 1941, vore det nödvändigt att träffa anstalter för viss kreditgivning.

I den överenskommelse rörande det svensk-tyska handelsutbytet under 1942, som undertecknades i Stockholm den 19 december 1941, har avtalats att statens exportkreditnämnd skall lämna garanti för viss del av de krediter, som må lämnas av svenska exportörer till Tyskland av trävaror, cellulosa, papp, papper, produkter av stenindustri, maskiner, verktyg och kullager. Krediterna förutsätts skola löpa under en period av mellan 12 och 18 månader. Inom ramen för denna överenskommelse hava sedermera underhandlingar ägt rum mellan svenska exportörer och tyska vederbörande, varvid krediter lämnats uppgående till 50 procent av fakturavärdena.

Såsom exportkreditnämnden framhåller, saknas närmare hållpunkter för en beräkning av det totalbelopp, till vilket kreditgivningen inom ramen för den svensk-tyska handelsöverenskommelsen kan komma att uppgå. Exporten av här ifrågavarande svenska produkter är visserligen i så måtto begränsad, att export icke kan äga rum i större utsträckning än som är förenlig med det svenska folkhushållets egna behov. Men inom den gräns, som härigenom drages för exportens storlek, föreligger ovisshet beträffande storleken såväl av de tyska inköpsönskemålen som av de svenska exportörernas eventuella utbud. Ej heller är det möjligt att, innan de svensk-finska handelsöverläggningarna avslutats, verkställa uppskattning av storleken av kreditgivningen vid export till Finland under nästkommande avtalsperiod. Med hänsyn härtill synes det mig erforderligt att vid fastställande av maximibelopp för exportkreditnämndens garantigivning lämna en icke oväsentlig marginal. Nämndens förslag om en höjning av maximibeloppet med 200 miljoner kronor eller till 300 miljoner kronor finner jag innefatta en lämplig avvägning.

Vad angår nämndens förslag beträffande formuleringen av maximeringsbestämmelsen synes detsamma icke föranleda någon erinran. I likhet med nämnden har jag icke funnit anledning att i övrigt ifrågasätta någon ändring av de nu gällande riktlinjerna för exportkreditverksamhetens fortsatta bedrivande.

Vad slutligen beträffar den tidrymd, för vilken riksdagens bemyndigande till fortsatt bedrivande av ifrågavarande verksamhet bör utverkas, finner jag skäl tala för att densamma denna gång begränsas till två år, d. v. s. till utgången av budgetåret 1943/44.

Såsom i ärendet framhållits föreligga ytterst ovissa moment rörande omfattningen av den kommande garantigivningen för leveranser för till utlandet försålda inhemska alster av industri, jordbruk och fiske. Med anledning härav har det ansetts erforderligt, att vid fastställande av maximibelopp av nämnda garantigivning en viss marginal lämnas. I sådant syfte föreslås nu, att gränsen för garantigivningen bestämmas till 300 miljoner kronor.

Utskottet.

Med hänsyn till att utöver den statliga exportkreditgarantien betydande krediter beviljas av vederbörande exportörer synes en höjning av den statliga kreditgarantien med 200 miljoner kronor möjliggöra en synnerligen omfattande kreditgivning, som i nuvarande läge ej kan undgå att väcka betänkligheter. Utskottet, som tagit del av de till ärendet hörande handlingarna, har likväl icke velat motsätta sig Kungl. Maj:ts föreliggande förslag. Självfallet räknar utskottet med att export icke äger rum i större utsträckning än som är förenlig med hänsyn till det svenska folkhushållets egna behov.

Av det ovan anförda framgår, att utskottet avstyrker den i ärendet väckta motionen.

Mot den föreslagna ändrade formuleringen av maximibestämmelserna har utskottet icke något att erinra. Utskottet finner angeläget, att tiden för exportkreditverksamhetens fortsatta bedrivande begränsas till två år.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 355, medgiva, att svenska staten må, i huvudsaklig överensstämmelse med för närvarande gällande riktlinjer, under tiden till och med utgången av budgetåret 1943/44 till ett belopp av högst 300 miljoner kronor — däri inräknade de belopp, vartill garantier beviljats eller före utgången av nu löpande budgetår beviljas — iklädas betalningsansvar för till utlandet försålda inhemska alster av industri, jordbruk och fiske.

Stockholm den 9 juni 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 164.